

ارزیابی قابلیت ها و کاستی های روشهای تحقیق هرمنوتیک و دیالکتیک در تدریس

اکبر صالحی^۱، ناصر نوروزی^۲

بیان مسأله

وظیفه و مسئولیت معلم و استاد، امروزه نسبت به گذشته سنگین تر و پیچیده تر شده است. تدریس از جمله ارکان اساسی در حوزه تربیت^۳ است. بهره گیری از روش های مناسب و متنوع در امر تدریس^۴، جهت ارتقای سطح کیفی فرایند یاددهی- یادگیری از جمله دغدغه های اساسی معلمان و اساتید می باشد. کاربرد روش های تحقیق تجربی به دلیل ماهیت عینی آن به راحتی جای خود را در این بخش (تدریس) پیدا نموده است. این مسئله به سبب کسب موفقیت های علمی در حوزه علوم تجربی به ویژه در قرون اخیر بسیار عامه پسند گردید. از سویی به دلیل سابقه ی کم بکارگیری روش های تحقیق کیفی در کشور، استفاده از روش های کیفی در جریان تحقیق جایگاه مناسب و در شأن خود را نیافته است. این مسئله باعث آشنایی اندک محققین در حوزه ی علوم انسانی و بالتبع بین معلمان و اساتید گردیده است. آشنایی با روش های تحقیق کیفی می تواند در کلاس های درس و در جریان تدریس بکار گرفته شود. از جمله ی این روش ها، می توان به روش های تحقیق هرمنوتیک^۵ و دیالکتیک^۶ اشاره نمود. اما نکته ای که کمتر بدان توجه گردیده (و می شود) بکارگیری اندک از روش های تحقیق و پژوهش کیفی در زمینه ی تدریس است. تحقیق حاضر سعی در نشان دادن بکار گیری برخی از روشهای تحقیق کیفی

^۱ - استادیار و عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت معلم تهران

salehij2@yahoo.com

^۲ - دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه شاهد تهران

n.noroozi@hotmail.com

^۳ -education

^۴ -teaching

^۵ -hermeneutics

^۶ - diailectic

از جمله روش‌های تحقیق هرمنوتیک و دیالکتیک دارد. نکته‌ای که در این میان حائز اهمیت است و تلاش گردیده در این مجال به صورت توأمان بدان پرداخته شود. بحث نسبی بودن کارکرد این روش هاست. لذا با ورود به ارزیابی قابلیت‌ها و کاستی‌ها کوشش شده تا ضمن نشان دادن محاسن هر کدام از این روش‌ها، به معایب آن نیز پرداخته شود.

سوالات پژوهش

- 1- ویژگی‌های روش تحقیق دیالکتیک و هرمنوتیک چیست؟
- 2- قابلیت‌های روش‌های تحقیق هرمنوتیک و دیالکتیک در امر تدریس کدامند؟
- 3- کاستی‌های روش‌های تحقیق هرمنوتیک و دیالکتیک در امر تدریس کدامند؟

چارچوب نظری

- تدریس. به معنی درس دادن؛ درس گفتن در اکثر کتاب‌های لغت تعریف شده است (مشیری، 1380). از آنجا که مهمترین هدف‌های تدریس و بالاخص تعلیم و تربیت پرورش تفکر انتقادی است، از این رو توجه به نحوه‌ی پرورش تفکر انتقادی باید محور تعلیم و تربیت قرار گیرد.
- دیالکتیک. معنای لغوی و اصطلاحی دیالکتیک: دیالکتیک یک واژه‌ی قدیمی یونانی است. پل‌فولکیه در رساله‌ی دیالکتیک می‌گوید: کلمه‌ی دیالکتیک در اصل از ریشه‌ی یونانی مشتق شده است و بدین ترتیب مفهوم دیالکتیک ردّ و بدل ساختن کلمات و دلائل و گفتگو و مباحثه را معنی می‌دهد (فیضی خواه، 1379). دیالکتیک از کلمه‌ی دیالوگ و به معنای گفتن و نطق است؛ از این‌رو، برخی علم کلام را ترجمه‌ی دیالکتیک می‌دانند. اما معنای اصطلاحی آن، رسیدن به حقایق و اثبات هدف از طریق کشف و تعقیب تناقض‌ها در فکر و سخن است. مشهورترین مباحثه‌ی دیالکتیک روش سقراط است. بعد از ارسطو، این اصطلاح گاهی در معنایی نزدیک به ارسطو و گاهی در معنایی عام‌تر که شامل روش‌های اثباتی و برهانی هم می‌شده است به کار رفته است و داستانی دراز پیدا کرده است (برنشتاین¹، 2002).

¹. J.M.Bernstein

- هرمنوتیک به معنی تفسیر یا تأویل است. هرمنوتیک که در آغاز، راه و روشی بود برای تفسیر کتاب‌های مقدس تورات و انجیل، در دوران نوگسترش یافته؛ برای راهیابی به معنای هر گونه متن و در سده‌ی نوزدهم به ویژه با کار شلایرماخر^۱ عالم‌الهیات، فیلسوف آلمانی چون روشی برای فهمیدن در معنای گسترده‌ی آن به کار رفت.

روش‌ها

پژوهش حاضر از نوع پژوهش‌های توصیفی - تحلیلی است. در ابتدا به تعاریف مفهوم‌های استفاده شده در تحقیق پرداخته شده و زمینه‌های تاریخی هر واژه، بنا بر اختصار بیان گردیده؛ سپس هر کدام از روش‌های تحقیق، مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. در ادامه به قابلیت‌ها و کاستی‌های هر کدام از دو روش ارائه شده پرداخته و جمع‌بندی نهایی با تکیه بر کاربرد آنها در تدریس صورت گرفته است.

یافته‌ها

- برخی از قابلیت‌ها و کاستی‌های روش تحقیق هرمنوتیک در تدریس
 - **الف: قابلیت‌ها**
 - قدرت تفکر و درک مفاهیم را در فراگیران تقویت می‌کند.
 - تحمل ابهام را در فراگیران افزایش می‌دهد.
 - یادگیری برای فراگیران جنبه‌ی معمایی پیدا می‌کند و لذا انگیزه‌ی یادگیری در فراگیران افزایش می‌یابد.
 - **ب: برخی از کاستی‌ها**
 - نیازمند تخصص مربی در دو حوزه‌ی تدریس و روش تحقیق است.
 - وقت‌گیر می‌باشد.
 - در برخی از مواد درسی از جمله مباحث دینی به دلیل عدم تسلط به موضع احتمال تفسیر نادرست‌های نادرست وجود دارد.
- قابلیت‌ها و کاستی‌های روش تحقیق دیالکتیک در تدریس

^۱. Schieiermacher

سومین همایش انجمن فلسفه تعلیم و تربیت ایران روش‌شناسی و روش‌های پژوهش در فلسفه تعلیم و تربیت

- الف: قابلیت‌ها
 - مراحل تحقیق به بصورت عملی آموزش داده می‌شود.
 - نظم منطقی را در تفکر فراگیران ایجاد می‌کند.
 - ارتباط بین اجرای یک مجموعه را روشن می‌سازد.
 - تا رسانیدن فراگیر به هدف ادامه می‌یابد.
- ب: کاستی‌ها
 - زمان بر بوده و می‌بایست مدت زیادی را جهت حصول نتیجه سپری شود.
 - نیازمند تخصص مربی در دو حوزه‌ی موضوع مورد بحث می‌باشد.
 - امکان بهره‌گیری از این روش در همه‌ی مواد درسی، میسر نیست.

نتیجه‌گیری، بحث و پیشنهادها

در مقاله‌ی حاضر نخست مفهوم هرمنوتیک و دیالکتیک از نظر مفهوم و سابقه‌ی تاریخی مورد بررسی قرار گرفت و پس از آن مراحل رویکرد پژوهشی هرمنوتیک و دیالکتیک با توجه به آرای متفکران مکتب فرانکفورت بطور مختصر مطرح گردید. در بخش بعدی مقاله مفهوم تدریس تحلیل شد. سپس چگونگی کاربرد دو روش تحقیق هرمنوتیک و دیالکتیک در تدریس مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته و قابلیت‌ها و کاستی‌های هر دو روش در جریان تدریس توضیح داده شد و در پایان ضمن اشاره به این نکته که هنوز برای عملی شدن و کاربردی شدن روش‌های پژوهش کیفی در تدریس گام‌های زیادی باید پیمود، ولی با این حال می‌توان اظهار امیدواری کرد. اگر در جریان تدریس به خصوص در علوم انسانی از ابزارهایی که ماهیت پژوهشی دارند استفاده گردد، باعث مشارکت و درگیری فعال یادگیرندگان، بهبود و اثربخشی تدریس و مهمتر از همه به تلفیق یادگیری، تفکر و تدریس منجر خواهد شد. تحقق این هدف نتایج امیدوارکننده‌ی خوبی عاید تعلیم و تربیت می‌سازد. به هر حال، چگونگی اجرای این گونه روش‌ها در کلاس‌ها تازگی دارد و می‌بایست مربیان ضمن آشنایی با فلسفه‌ی این روش‌ها، مهارت کافی را در بکارگیری از این ابزارها از طریق دوره‌های ضمن خدمت و کارگاه‌های آموزشی کسب نمایند. از سوی دیگر تغییرات لازم در محتوای مواد درسی که ظرفیت بکارگیری از این روش‌ها، امکان‌پذیر است صورت پذیرد.

سومین همایش انجمن فلسفه تعلیم و تربیت ایران
روش‌شناسی و روش‌های پژوهش در فلسفه تعلیم و تربیت

واژگان کلیدی: روش تحقیق، هرمنوتیک، دیالکتیک، تدریس، تفکر انتقادی

منابع

- 1- باقری، خسرو، سجادیه، نرگس، توسلی، طیبه، 1389، رویکردها و روش‌های پژوهش در فلسفه تعلیم و تربیت، تهران، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- 2- بهشتی سعید، 1376، باز اندیشی و نقّادی در فلسفه ی تعلیم و تربیت معاصر، تهران، انتشارات اطلاعات.
- 3- چت، مایرز، ایلی، خدایار، مترجم 1374، آموزش تفکر انتقادی، تهران انتشارات سمت.
- 4- 1-Bernstien, J.M.(2002). Adorno, the Culture Industry. London: Routlege.